

การสื่อสารทางการเมืองและบทบาทของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการ
ใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยของไทย ในช่วง พ.ศ. 2551-2558

Political communication and the role of the Ministry of Information and Communication Technology
in using social media to develop democracy in Thailand during the period 2008-2015

เมธินี เทพมณี¹

10.14456/jrgbsrangsit.2020.1

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการสื่อสารทางการเมืองและบทบาทของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยของไทยในช่วงเวลา พ.ศ. 2551-2558 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และบทบาทของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารหรือกระทรวงไอซีที (ปัจจุบันคือ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม) ในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในช่วง พ.ศ. 2551-2558 ที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของไทย

ผลการวิจัยพบว่าในห้วงเวลาดังกล่าวการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์จะอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ซึ่งการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวยังคงมีความคลุมเครือไม่ชัดเจนในประเด็นของการให้อำนาจเจ้าพนักงานของรัฐมากเกินไป และยังคงแสดงให้เห็นอีกว่า การบังคับใช้กฎหมายทำให้สิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อออนไลน์ลดน้อยลงไป ซึ่งไม่สอดคล้องต่อแนวทางของระบอบประชาธิปไตยเกี่ยวกับเสรีในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน และนับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ประชาธิปไตยของไทยยังไม่เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ยังคงเป็นประชาธิปไตยเพียงครึ่งใบเท่านั้น อนุมานกับบทบาทหน้าที่ของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่เป็นหน่วยงานหลักในการกำกับดูแลสื่อสังคมออนไลน์ของประเทศได้ว่า การควบคุม กำกับ ดูแลของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเกี่ยวกับสื่อสังคมออนไลน์ ในห้วงปี พ.ศ. 2551-2558 นั้น สิทธิและเสรีภาพในการใช้งานสื่อสังคมของประชาชนชาวไทยยังไม่ประจักษ์ว่ามีความสมบูรณ์อย่างที่ควรจะเป็น บทบาทการกำกับดูแลกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารก็ไม่สามารถทำได้อย่างเต็มศักยภาพ โดยผู้วิจัยขอเรียกสิ่งที่เกิดขึ้นนี้ว่า “สื่อสังคมครึ่งใบ” แต่ทั้งนี้ การพัฒนาไปสู่สื่อสังคมเต็มใบก็ต้องใช้เวลาและโอกาสในการที่ระบบและวัฒนธรรมประชาธิปไตยจะเจริญเติบโตวิวัฒนาการไปข้างหน้า

คำสำคัญ: การสื่อสารทางการเมือง, พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์, สื่อสังคม

¹ นักศึกษาหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการเมือง มหาวิทยาลัยรามคำแหง
หน่วยงานที่สังกัด สำนักงาน สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน

Abstract

This research aims to study political communication on the internet network, as well as the role of the Ministry of Information and Communication Technology in the use of social media during the period of 2008-2015 that affects Thailand's democratic development.

In the research findings, the use of social media was subject to the Computer Crime Act B.E. 2550 (2007). The enforcement of such laws remained ambiguous and unclear in the issue of granting state officials too much. Also, the law enforcement had reduced the rights and freedom of expression through online media. Which did not conform to the guidelines of democracy about freedom in expressing people's ideas and since the change of government on 24 June 1932, the democracy of Thailand was not fully developed, still only half the democracy. With the inference of the role of the Ministry of Information and Communication Technology, which was the main agency for monitoring the social media of the country in a time period of 2008-2015, the rights and freedom of social media use of Thai people were not yet clear and perfect as they should be. The regulatory role of the Ministry of Information and Communication Technology could not be achieved at full capacity. The researcher called this incident "Half social media", but the development of a full social media takes time and opportunity in which democratic systems and cultures need to grow and evolve forward.

Keywords: political communication, Computer-Related Crime Act B.E. 2550, social media

1. บทนำ

สื่อสังคมออนไลน์เปรียบเสมือนดาบสองคม กล่าวคือ มีทั้งด้านบวกและด้านลบ มีทั้งข้อมูลที่เป็นจริงและเป็นเท็จ ซึ่งผู้รับสารมีโอกาสตกเป็นเครื่องมือของการโฆษณาชวนเชื่อได้โดยง่าย ไม่เว้นแม้แต่ในทางการเมืองที่ต้องยอมรับว่า การมีอิทธิพลเหนือสื่อสังคมออนไลน์ถือเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้ได้มาและรักษาอำนาจทางการเมืองไว้ได้ การพัฒนาองค์กรทางการเมืองในระบบทุนนิยมสมัยใหม่จึงเปลี่ยนแปลงไป การชิงชัยทางการเมืองด้วยการหาเสียงเชิงประชาสัมพันธ์อย่างในอดีต เริ่มเบี่ยงเบนไปสู่ “การหาเสียงในเชิงโฆษณา” เพื่อรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของกลุ่มตนเองมาแทนที่วิธีหาเสียงด้วยการลงทุนจูงใจขายตัวออกไปเป็นลักษณะธุรกิจการเมือง และใช้กลยุทธ์คล้ายคลึงกับการโฆษณาทางธุรกิจ ผู้สมัครรับเลือกตั้งจึงไม่ได้แตกต่างไปจากสินค้าที่ถูกนำมาเสนอขายด้วยวิธีห้อยโหลพรรคการเมืองเป็นเสมือนบริษัทธุรกิจที่ต้องวางแผนทางการตลาดเพื่อรักษาตลาดของการเลือกตั้งไว้ (ยุทธพร อิศรชัย, 2547) ดังนั้น ผู้รับสารจึงจำเป็นต้องเป็นผู้ที่รู้เท่าทันสื่อ (media literacy) มากกว่าในยุคที่ผ่านมาหลายเท่าตัว

สืบเนื่องจากการรัฐประหารเมื่อปี พ.ศ. 2549 ทำให้ในช่วงนั้น การแสดงความคิดเห็นทางการเมืองทางหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ถูกปิดกั้น ประชาชนจึงหันมาเลือกใช้อินเทอร์เน็ตกันมากขึ้น เพราะสามารถทำได้อย่างรวดเร็ว เพียงแค่มีเครื่องคอมพิวเตอร์หรือสมาร์ตโฟนก็สามารถแสดงความคิดเห็นได้ อันนำมาสู่การออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 เพื่อจำกัดการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ซึ่งคำว่าคอมพิวเตอร์ หมายรวมถึงคอมพิวเตอร์แบบตั้งโต๊ะ คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก สมาร์ตโฟน และระบบต่างๆ ที่ถูกควบคุมด้วยระบบคอมพิวเตอร์ ซึ่งพระราชบัญญัติดังกล่าวตั้งขึ้นมาเพื่อป้องกันควบคุมการกระทำความผิดที่จะเกิดขึ้นจากการใช้คอมพิวเตอร์ หากผู้ใดกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ก็ต้องได้รับการลงโทษ แต่ในทางการเมืองกลับพบว่าไม่ได้เป็นไปเช่นนั้น กล่าวคือ การประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 มีทั้งด้านบวกและด้านลบ การไปเอาความผิดกับคนที่เข้าไปใช้ข้อมูลของคนอื่น หรือตัดแต่งข้อมูลในคอมพิวเตอร์ กฎหมายทั่วไปไม่สามารถที่จะครอบคลุมหรือคุ้มครองได้ ตรงนี้จึงเป็นด้านบวกของพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว แต่สำหรับปัญหาด้านลบ คือ มาตรา 14 ที่บัญญัติไว้ว่าผู้ใดกระทำความผิดที่ระบุไว้ดังต่อไปนี้ ต้องระวางโทษจำคุก ไม่เกินห้าปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ อาทิ การนำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ปลอมไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน หรือข้อมูล คอมพิวเตอร์อันเป็นเท็จ โดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นหรือประชาชน หรือการนำเข้าข้อมูลสู่ระบบคอมพิวเตอร์ แล้วทำให้เกิดความเสียหายต่อความมั่นคงของประเทศ หรือก่อให้เกิดการตื่นตระหนกแก่ประชาชน เป็นต้น โดยพบว่า กฎหมายเขียนไว้ค่อนข้างกว้างและคลุมเครือเกินไป อันส่งผลให้กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เพราะไม่มีการกำหนดตัวชี้วัดที่แน่นอนในการแจ้งข้อหาอันเป็นเท็จดังกล่าวให้เกิดความกระจ่างชัดได้ (พระราชบัญญัติฯ, 2550, น. 7)

อีกทั้งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ยังให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่มากเกินไป กล่าวคือ เจ้าหน้าที่สามารถยึดเครื่องคอมพิวเตอร์ที่เข้าข่ายการกระทำความผิดได้ ซึ่งนั่นก็หมายความว่า เจ้าหน้าที่สามารถเข้าไปดูข้อมูลทั้งหมดในเครื่องคอมพิวเตอร์ได้ ไม่ใช่เฉพาะข้อมูลที่จะใช้ดำเนินคดีเท่านั้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลหรือไม่นั้น เพราะข้อมูลบางอย่างเจ้าของเครื่องก็ไม่ต้องการให้ผู้อื่นได้เห็นข้อมูลของตนเอง แต่ที่ร้ายแรงไปกว่านั้น ก็น่าจะเป็นการอาศัยพระราชบัญญัตินี้ ดังกล่าว กระทำการก่อกวนก่อกองการเมือง เป็นต้น พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ จึงเป็นเครื่องมือที่ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยทั้งในด้านบวกและด้านลบ ซึ่งหากมีการนำพระราชบัญญัตินี้ ไปใช้อย่าง

ปกติทั่วไปในการดำเนินคดีกับผู้ละเมิดสิทธิหรือทำลายข้อมูลในคอมพิวเตอร์หรือดำเนินคดีกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ ก็จะเป็นไปในทางบวก แต่หากมีการนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองแล้ว ก็จะเป็นเรื่องที่เป็นไปทางด้านลบทันที และอาจส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาทางการเมืองไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นกัน

จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดจะเห็นได้ว่า เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้นเป็นลำดับ และมีความสำคัญต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองในห้วงเวลาดังกล่าวเป็นอย่างยิ่ง พรรคการเมืองสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารกับสมาชิกพรรคหรือประชาชนทั่วไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประชาชนสามารถเข้าถึงได้จากทุกพื้นที่ทั่วประเทศ ทำให้ช่องทางอินเทอร์เน็ตถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองไทยอย่างแพร่หลาย ซึ่งเครื่องมือดังกล่าวหากใช้ไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสมก็จะเกิดประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ แต่หากใช้ไปในทางที่ไม่ถูกต้องเหมาะสมอาจเกิดความเสียหาย เช่น พรรคการเมืองใช้เป็นเครื่องมือในการโจมตีฝ่ายตรงข้ามให้ต้องได้รับโทษทางอาญาตามบทบัญญัติของกฎหมาย เป็นต้น ดังนั้น กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในฐานะหน่วยงานที่กำกับดูแลในเรื่องเหล่านี้จะต้องทำอย่างไร เพื่อสร้างคุณประโยชน์สูงสุดให้กับสังคมหรือในสภาวะบ้านเมืองวิกฤตเกิดการชุมนุมประท้วงกันอย่างกว้างขวาง การใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่แกนนำหรือผู้ร่วมชุมนุมใช้ในการติดต่อสื่อสารกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารจะต้องทำอย่างไรในการป้องกันหรือควบคุมดูแลให้เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือที่เอื้อประโยชน์ต่อการเมืองไทย ไม่ใช่เป็นเครื่องมือที่เอาไว้อ้างทำลายฝ่ายตรงข้ามให้พังทลายลงไป อย่างไรก็ตามการเคลื่อนไหวทางการเมืองผ่านทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ตย่อมส่งผลกระทบต่อการเมืองไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาททางการเมืองของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ที่เป็นเพียงกระทรวงเล็ก ๆ แต่มีบทบาททางการเมืองในช่วงเวลานั้นเป็นอย่างมาก รวมทั้งในช่วงเวลาดังกล่าวยังพบอีกว่า เหตุใดรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารถึงเป็นบุคคลที่มาจากพรรคที่เป็นแกนนำหลักในการจัดตั้งรัฐบาล ในขณะที่ทำให้ผู้วิจัยต้องการทราบถึงบทบาททางการเมืองของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในช่วงเวลา พ.ศ. 2551-2558 ว่าเป็นอย่างใด และการสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในช่วงเวลา พ.ศ. 2551-2558 เป็นอย่างไร และส่งผลกระทบต่อพัฒนาทางการเมืองของประเทศไทยอย่างไร ซึ่งประเด็นเหล่านี้ไม่สามารถตอบได้ด้วยสามัญสำนึกหรือเพียงอ่านข้อมูลข่าวสารทั่วไปได้เท่านั้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาวิจัยเพื่อค้นหาคำตอบต่อไป

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางการเมืองและบทบาทของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการใช้สื่อสังคมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศไทยในช่วงเวลา พ.ศ. 2551-2558” เพื่อจะสะท้อนให้เห็นถึงบทบาททางการเมืองของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในช่วงเวลาดังกล่าว รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงการใช้อินเทอร์เน็ตในวิถีทางการเมืองไทยด้วย ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์และส่งผลกระทบต่อพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศไทยทั้งสิ้น และยังเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อระบบการเมืองการปกครองของประเทศไทยในอนาคตด้วยเช่นกัน

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในช่วงเวลา พ.ศ. 2551-2558
2. เพื่อศึกษาบทบาทของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเกี่ยวกับสื่อสังคมในช่วงเวลา พ.ศ. 2551-2558
3. เพื่อศึกษาการสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และบทบาททางการเมืองของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในช่วงเวลา พ.ศ. 2551-2558 ที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของไทย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบและวิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางการเมืองและบทบาทของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการใช้สื่อสังคมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยของไทยในช่วงเวลา พ.ศ. 2551-2558” ดังนั้น ผู้วิจัยต้องอาศัยเทคนิคการทำวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เพื่ออธิบายบทบาททางการเมืองของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในห้วงเวลาดังกล่าว โดยที่เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) มีวิธีการวิจัยประกอบด้วย 2 วิธี คือ (1) Field research เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และ (2) Documentary research เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาค้นคว้าจากบทความ เอกสาร หนังสือพิมพ์ เอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำมาประกอบร้อยเรียงเป็นงานวิจัยชิ้นนี้ เนื่องจากการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ต้องการข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้นในกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นการเจาะเจาะจงลงไป และต้องการทราบข้อมูลในเชิงลึกในเรื่องที่ศึกษา ข้อมูลดังกล่าวจะได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการค้นคว้าเอกสาร รวมถึงการหาหลักฐานอื่น ๆ มาประกอบ เพื่อจุดมุ่งหมายเดียว คือ การทำความเข้าใจ และอธิบายถึงสิ่งที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะในส่วนที่เรียกว่าเป็นพฤติกรรมของคนที่มีความคิด มีสิ่งแวดล้อม มีสังคม และพื้นฐาน ตลอดจนประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยเทคนิคการทำวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้และมีความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารต่อไป

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

การคัดเลือกบุคคลผู้ให้ข้อมูลหลักสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยใช้หลักเกณฑ์ในการกำหนดสมาชิกของผู้ให้ข้อมูลหลักว่ามีลักษณะที่สอดคล้องหรือเป็นตัวแทนที่จะศึกษาหรือไม่ อันประกอบไปด้วย ผู้แทนบุคคลที่เป็นแกนนำในการชุมนุมเรียกร้องต่าง ๆ ผู้แทนที่เป็นนักการเมือง ผู้แทนที่เป็นนักวิชาการ และผู้แทนจากกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลให้ข้อมูลได้ในระดับลึก เรียกว่า เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informant) ซึ่งเป็นวิธีการเลือกผู้ให้สัมภาษณ์เชิงทฤษฎี (theoretical sampling) ทั้งนี้ประเด็นข้อคำถามและเนื้อหาเป็นชุดเดียวกัน และเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักโดยไม่ได้พิจารณาถึงความแตกต่างทางคุณลักษณะของบุคคล เช่น อายุ เพศ ระดับการศึกษา เป็นต้น ซึ่งภายหลังจากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้อา วิเคราะห์เชิงเนื้อหา และเพื่อให้การวิจัยเป็นไปตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้จัดแบ่งบทบาทหน้าที่ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ (วรรณิ แกมเกตุ, 2555, น. 193, 288-289)

กลุ่มที่ 1 คือ ผู้บริหาร บุคลากร และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในช่วงเวลา พ.ศ. 2551-2558 รวมทั้งสิ้นจำนวน 4 คน

ดังรายนามต่อไปนี้

1) นางอาทิตยา สุชาธรรม ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาด้านการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศ

2) นายวินัย อยู่สบาย ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงานกำกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานประหลัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศ

3) ดร. ชัยชนะ มิตรพันธ์ ดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการ สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ETDA)

4) นายฐากร ตัณฑสิทธิ์ ดำรงตำแหน่ง เลขาธิการคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.)

กลุ่มที่ 2 คือ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในช่วงเวลา พ.ศ. 2551-2558 รวมทั้งสิ้นจำนวน 3 คน ดังรายนามต่อไปนี้

1) นายจตุติ ไกรฤกษ์ (สังกัดพรรคประชาธิปัตย์ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร)

2) ร.ต.หญิง ระนองรักษ์ สุวรรณฉวี (สังกัดพรรคชาติพัฒนาเพื่อแผ่นดินอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร)

3) นาวาอากาศเอก อนุศิษฐ์ นาคทรพรพ (สังกัดพรรคเพื่อไทย อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) คือ แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งมีโครงสร้าง (semi-structured interview) เป็นชุดคำถามที่ได้จัดเรียงและเตรียมคำถามอย่างเป็นทางการไว้ล่วงหน้าแล้ว และด้วยเทคนิควิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์รายบุคคล และการสัมภาษณ์ที่มีผู้ให้สัมภาษณ์เพียงคนเดียว เสนอหน้ากับผู้สัมภาษณ์ ประกอบกับการกำหนดหัวข้อประเด็นคำถามที่สำคัญที่จะใช้ในการตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบไปด้วย 4 ส่วน คือ (วรรณิ แกมเกตุ, 2555, หน้า 193, 288-289) (1) เพื่อศึกษาการสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในช่วงเวลา พ.ศ. 2551-2558 (2) เพื่อศึกษาบทบาทของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเกี่ยวกับสื่อสังคมในช่วงเวลา พ.ศ. 2551-2558 และ (3) เพื่อศึกษาการสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และบทบาทของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ในช่วงเวลา พ.ศ. 2551-2558 ที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของไทย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลสองลักษณะ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ร่วมกับการวิจัยเอกสาร (documentary research) จึงดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลใน 2 ลักษณะเช่นกัน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีอุปนัย (analytic induction) กล่าวคือ ใช้วิธีค้นหาสรุปข้อความจริงด้วยตรรกะแบบอุปนัย (induction) โดยไม่มีข้อตกลงเบื้องต้นมาก่อนเกี่ยวกับสภาพการณ์ที่เข้าไปศึกษา แต่จะทำการสังเกตการณ์ด้วยตนเอง แล้วจึงสร้างรูปแบบการสรุปความเข้าใจจากข้อมูล ซึ่งหมายถึง ผู้วิจัยมีความสัมพันธ์และคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์มาก่อน ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์จะเกิดความไว้วางใจและยอมเปิดเผยข้อมูล ความรู้สึก ความลับต่าง ๆ เป็นต้น (อมวสี อัมพันศิริรัตน์, 2557, น. 69)

4.2 การวิจัยเอกสาร (documentary research) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ซึ่งดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลใน 3 ขั้นตอน ดังนี้ (เอี่ยมพร หลินเจริญ, 2555, น. 26-28)

4.2.1 กำหนดเกณฑ์คัดเลือกเอกสาร เป็นการกำหนดให้ชัดเจนว่าผู้วิจัยคัดเลือกเอกสารอะไรประเภทใด มาทำการวิเคราะห์ สำหรับการคัดเลือกเอกสารและหัวข้อที่จะทำการวิเคราะห์ให้ชัดเจน ผู้วิจัยใช้แหล่งเผยแพร่หรือลักษณะการเผยแพร่ รวมทั้งควรเป็นเอกสารในเรื่องที่มีความสอดคล้องกับงานวิจัยในครั้งนี้

4.2.2 การวางเค้าโครงการวิเคราะห์ของผู้วิจัยเองนั้น เป็นการจัดระบบการจำแนกคำหรือข้อความในเนื้อหาสาระของเอกสาร ซึ่งควรจัดระบบการจำแนกให้ชัดเจนว่าจะจำแนกโดยใช้คำหรือข้อความใดบ้าง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้พิจารณาถึงหลักเกณฑ์ต่อไปนี้ คือ (1) การจำแนกควรสอดคล้องกับปัญหาหรือวัตถุประสงค์ของการวิจัย (2) การจำแนกควรมีความครอบคลุมคำหรือข้อความที่ผู้วิจัยนำมาใช้อย่างเป็นระบบ และควรมีความครอบคลุมคำหรือข้อความอื่น ๆ ที่มีอยู่ในเอกสาร เพื่อให้สามารถนำมาแจกแจงได้อย่างถูกต้องภายใต้คำหลักในการจำแนก (3) การจำแนกควรใช้หลักเกณฑ์เดียวกัน เช่น การจำแนกโดยใช้ ช่วงเวลา และสถานภาพ เป็นต้น ซึ่งการใช้หลักเกณฑ์เดียวกันในการจำแนกจะมีประโยชน์ป้องกันการซ้ำซ้อนของคำหรือข้อความที่จะปรากฏในเอกสาร และ (4) การจำแนกควรมีระบบที่เด่นชัด ไม่ควรมีคำซ้ำซ้อนระหว่างข้อความที่จะนำไปใช้ภายใต้ระบบการจำแนกแต่ละครั้ง

4.2.3 ผู้วิจัยได้พิจารณาเงื่อนไขแวดล้อม (context) ของข้อมูลเอกสาร โดยลักษณะของข้อมูลที่จะพิจารณา ได้แก่ แหล่งที่มาของข้อมูล ช่วงเวลาของการบันทึกข้อมูล บุคคลที่บันทึกข้อมูล และแหล่งเผยแพร่ข้อมูล เป็นต้น โดยลักษณะเหล่านี้ของข้อมูลจะช่วยให้ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่สามารรถเชื่อมโยงอธิบายข้อมูลในเอกสารได้ดีขึ้น

4. ผลการวิจัย

1. การศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในช่วง พ.ศ. 2551-2558 พบว่า

ในห้วง พ.ศ. 2551-2558 มีเหตุการณ์และวิกฤตทางการเมืองเกิดขึ้นมากมายหลายเหตุการณ์ ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่การรัฐประหารในปี พ.ศ. 2549 และมาจบลงด้วยการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2557 ซึ่งสื่อสังคมถือเป็นส่วนหนึ่งของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในห้วงเวลาดังที่กล่าวไปแล้ว ไม่ว่าจะใช้ในเชิงสร้างสรรค์ หรือใช้เป็นเครื่องมือในการโจมตีฝ่ายตรงข้ามให้ฝ่ายตนเองอยู่ในสถานะที่เหนือกว่า จากที่กล่าวมาทั้งหมดแสดงให้เห็นถึงความสำคัญ ของสื่อสังคมที่มีต่อระบบการเมืองไทย และจากข้อมูลก็ทำให้ทราบว่า ประชาชนมีการใช้งานสื่อสังคมมากขึ้นทุกปี คาดได้ว่าในอนาคตข้างหน้าคงจะ ได้เห็นการแข่งขันกันทางการเมืองผ่านสื่อสังคมออนไลน์กันมากขึ้น การให้ข้อมูลของกลุ่มการเมืองแต่ละฝ่ายก็จะมุ่งหวังปกป้องผลประโยชน์ส่วนตนอยู่เสมอ แต่ถึงอย่างไรสื่อสังคมออนไลน์ก็จะยังคงอยู่กับการเมืองไทยตลอดไป เพียงแต่จะเปลี่ยนรูปแบบหรือพัฒนาไปตามเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปเท่านั้น สำหรับประชาชนหรือผู้รับสารก็ต้องแยกแยะข้อเท็จจริง และขวนขวายหาข้อมูลให้รอบด้าน และสำคัญที่สุดเหนือสิ่งอื่นใด

คือ ต้องไม่ควนสรุปข้อมูลข่าวสารที่ได้รับมาว่าเป็นจริงหรือเท็จ เพื่อที่จะได้ไม่ต้องตกเป็นเครื่องมือของนักการเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์

แม้ว่าในช่วงเวลาดังกล่าวจะมีพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 แต่การบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวก็ส่งผลกระทบต่อเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ของประชาชนทั้งในทางด้านการเมืองหรือความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งปัญหาของการบังคับใช้กฎหมายเพื่อปราบปรามอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ และการคุ้มครองประชาชนโดยรวมก็ยังไม่มีความชัดเจน เช่น มีผู้เสียหายจากอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ ไปขอแจ้งความแต่ตำรวจไม่รับแจ้ง โดยให้เหตุผลว่าไม่ได้อยู่ในเขตอำนาจตามที่ที่กระทำความผิดหรือบอกว่าไม่สามารถทำคดีได้ เพราะไม่มีอำนาจหน้าที่แบบเจ้าพนักงานตาม พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ฯ พ.ศ. 2550 เป็นต้น และรวมถึงปัญหาของการให้อำนาจแก่พนักงานของรัฐตาม พ.ร.บ. คอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 มากเกินไป ซึ่งในหลายกรณีที่มีการแต่งตั้งจากผู้มีคุณสมบัติเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมาย แต่เป็นการแต่งตั้งตามดุลพินิจของรัฐมนตรีกระทรวงไอซีที หรือแต่งตั้งเจ้าพนักงานที่ไม่ได้มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านนี้ เพียงเพื่อให้เจ้าหน้าที่นั้นมีอำนาจในการขอข้อมูลจากผู้ให้บริการตาม พ.ร.บ. คอมพิวเตอร์ฯ พ.ศ. 2550 เท่านั้น สุดท้ายทำให้คดีความทั้งหมดที่มีคอมพิวเตอร์เข้าไปเกี่ยวข้องก็กระจุกตัวอยู่ที่ศูนย์กลางเพียงแห่งเดียว

2. จากการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเกี่ยวกับสื่อสังคมในช่วง พ.ศ. 2551-2558 พบว่า

ก่อนเกิดเหตุการณ์รัฐประหารเมื่อ พ.ศ. 2549 กระทรวงไอซีทีได้ดำเนินการสั่งปิดเว็บไซต์ไปแล้วประมาณ 2,500 เว็บไซต์ ตลอดจนปิดเว็บไซต์ประเภทกระดานแสดงความคิดเห็นหรือเว็บบอร์ด อาทิ ปิดเว็บไซต์มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน ห้องราชดำเนินในเว็บบอร์ดพันทิป ฯลฯ ทั้งนี้เนื่องจากเว็บบอร์ดต่าง ๆ วิพากษ์วิจารณ์เหตุการณ์รัฐประหารเป็นหลัก แต่หลังจากเหตุการณ์รัฐประหาร กระแสปิดกั้นเว็บไซต์ได้คลายตัวลงก่อนที่เริ่มร้อนแรงขึ้นมาอีกครั้ง ในช่วงต้นปี 2550 เมื่อเว็บไซต์ไฮ-เทคมีมติขอทบทวนได้เผยแพร่เอกสารลับของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ (คมช.) ในกรณีของการว่าจ้างทีมงานวิเคราะห์ข้อมูลและประชาสัมพันธ์เชิงลึกที่สะท้อนให้เห็นถึงผลประโยชน์ทับซ้อนจนทำให้ คมช. ถูกวิพากษ์วิจารณ์ผ่านห้องสนทนาหรือเว็บบอร์ดซึ่งเป็นที่นิยมหลายแห่ง ต่อมาในเดือนเมษายน พ.ศ. 2550 ได้มีการเผยแพร่คลิปวิดีโอที่มีเนื้อหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพอย่างชัดเจนในยูทูบ อันเป็นเรื่องที่มีความอ่อนไหวในสังคมไทย กระแสเว็บหมิ่นฯ ที่เกิดขึ้นได้นำไปสู่การปิดกั้นเว็บไซต์รอบใหม่ รวมถึงกระทรวงไอซีทีได้จัดให้มีคณะทำงานตรวจสอบเว็บไซต์ที่มีเนื้อหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพโดยเฉพาะ ก่อนที่สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ (สนท.) ซึ่งแต่งตั้งโดย คมช. จะผ่านพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นกฎหมายโดยมีกระทรวงไอซีทีเป็นหน่วยงานหลักในการบังคับใช้และประสานความร่วมมือกับอีกหลายหน่วยงาน เช่น กรมสอบสวนคดีพิเศษ (Department of Special Investigation-DSI) และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ (สตช.) ขณะที่กลุ่มงานตรวจสอบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเดิมในกระทรวงไอซีที จะต้องถูกเปลี่ยนมาเป็นสำนักกำกับการใช้เทคโนโลยีเพื่อรองรับภารกิจตาม พ.ร.บ. คอมพิวเตอร์ฯ ดังกล่าว

นอกเหนือจากการดำเนินการในฐานะผู้รักษาการและเจ้าหน้าที่บังคับใช้ พ.ร.บ. คอมพิวเตอร์ดังกล่าวแล้วทางกระทรวงไอซีทีโดยผ่านสำนักกำกับการใช้เทคโนโลยี ยังได้มีการดำเนินการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต ดังนี้ (พิรงรอง รามสูต, 2557, น. 302-304)

1. เปิดสายด่วนหมายเลข 1212 และอีเมล 1212@mict.mail.go.th เพื่อรับแจ้งเว็บไซต์ที่มีเนื้อหาที่ขัดต่อความมั่นคง วัฒนธรรม ศีลธรรมตลอด 24 ชั่วโมง

2. สนับสนุนการจัดทำโปรแกรม ICT Housekeeper แจกจ่ายให้กับประชาชนที่ต้องการปิดกั้นเว็บไซต์คัดกรองเว็บไซต์ และควบคุมเวลาการใช้อินเทอร์เน็ต โดยระบบการปิดกั้นนี้สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความต้องการของผู้ใช้งานแต่ละคนผ่านโครงสร้างการทำงานของโปรแกรม

3. โครงการจัดการดูแลและเฝ้าระวังภัยแฝงจากการใช้อินเทอร์เน็ตที่ไม่เหมาะสม โดยการจัดสัมมนาเรื่อง “การป้องกันภัยแฝงจากอินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ และเกมคอมพิวเตอร์ที่ไม่เหมาะสมสำหรับเยาวชน” ตามสถาบันการศึกษา เพื่อเป็นการให้ความรู้แก่เยาวชนในการใช้งานอินเทอร์เน็ตอย่างถูกต้อง และเป็นการเผยแพร่โปรแกรม ICT House Keeper เช่น เดือนมกราคม พ.ศ. 2555 ได้จัดสัมมนาให้กับนักเรียนโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 ได้จัดสัมมนาให้กับนักเรียนโรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี จังหวัดพิษณุโลก เป็นต้น

4. โครงการสร้างลูกเสือบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตหรือลูกเสือไซเบอร์ (cyber scout) มีเป้าหมายสร้างและขยายเครือข่ายอาสาสมัคร Cyber scout ที่มีจิตสำนึกด้านจริยธรรม คุณธรรมในการใช้ ICT สร้างสรรค์ ป้องกันตนเองจากพิษภัยในไซเบอร์และความปลอดภัยในโลกออนไลน์ และจะเป็นผู้เฝ้าระวังหรือสอดส่องพฤติกรรมที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศผ่านทางระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

5. การประชาสัมพันธ์ขอความร่วมมือผู้ปกครองสอดส่องดูแลพฤติกรรมบุตรหลานในการใช้อินเทอร์เน็ตในช่วงเวลาต่อแหลม เช่น ช่วงเทศกาลสงกรานต์ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการสร้างและเผยแพร่เนื้อหาต่าง ๆ ทั้งภาพและคลิปวิดีโอ ในระบบอินเทอร์เน็ต

ในห้วงเวลานั้น สื่อสังคมออนไลน์อย่างเฟซบุ๊กและไลน์ที่เป็นบริการเครือข่ายสังคม (social network service) เป็นรูปแบบของเว็บไซต์ในการสร้างเครือข่ายและความสัมพันธ์ทางสังคม สำหรับให้ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเขียนเรื่องราวแลกเปลี่ยนข้อมูล และนำเสนอความสนใจตลอดจนกิจกรรมที่ได้ทำ โดยเชื่อมโยงกับความสนใจและกิจกรรมของผู้อื่น จนเป็นเครือข่ายของความเป็นเพื่อนหรืออาจสร้างเป็นเครือข่ายแบบแฟนเพจ (fan page) ที่เปิดให้สมาชิกกว้างขวางในระดับสาธารณะก็ได้ โดยพื้นฐานบริการเครือข่ายสังคมออนไลน์จะประกอบขึ้นจากบล็อกเนื้อหาที่เป็นการนำเสนอข้อมูลเฉพาะ (profile) ของผู้ใช้เครือข่ายแต่ละคน ส่วนใหญ่บริการเครือข่ายสังคมจะมีฐานเป็นเว็บไซต์และจะมีบริการที่ทำให้ผู้ใช้สามารถมีปฏิสัมพันธ์และติดต่อสื่อสารกันในรูปแบบต่าง ๆ ได้ กิจกรรมในบริการเครือข่ายสังคมมักจะประกอบไปด้วย การโพสต์เนื้อหา การแชท การส่งข้อความ ส่งอีเมล วิดีโอ เพลง อัปโหลดรูป บล็อก เป็นต้น เครือข่ายสังคมออนไลน์สามารถแบ่งขอบเขตตามการใช้งานได้หลากหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นการเชื่อมโยงสื่อสารกับเครือข่ายเพื่อนออนไลน์ การสร้างและประกาศผลงาน การเป็นเวทีทำงานร่วมกันประสบการณ์เสมือนจริง การแบ่งปันสิ่งที่ชอบร่วมกัน และเครือข่ายเพื่อการประกอบอาชีพในประเทศไทย เครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ได้รับความนิยมสูงสุดคือ เฟซบุ๊ก โดยพบว่า ณ มิถุนายน พ.ศ. 2556 สถิติผู้ใช้งานเฟซบุ๊กในเวลานั้นมีจำนวนมากถึง 1.15 พันล้านคน

3. การศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และบทบาททางการเมืองของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในช่วง พ.ศ. 2551-2558 ที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของไทย พบว่า

ในห้วง พ.ศ. 2551-2558 เป็นช่วงเวลาที่เครือข่ายอินเทอร์เน็ตในประเทศไทยเติบโตไปอย่างต่อเนื่อง โดยปรากฏการณ์ที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ การที่เว็บไซต์ได้พัฒนาเข้าสู่ยุคเว็บ 2.0 อย่างเต็มตัว เป็นไปในลักษณะผู้ใช้อินเทอร์เน็ตสามารถร่วมสร้างและนำเสนอเนื้อหาเข้าสู่ระบบตลอดจนแบ่งปันข้อมูลข่าวสารระหว่างกันในทุกรูปแบบไม่ว่าจะเป็นตัวหนังสือ ภาพ เสียง หรือภาพเคลื่อนไหว ได้อย่างง่ายดายทำให้ฐานการใช้อินเทอร์เน็ตครอบคลุมผู้ใช้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น ซึ่งในห้วงเวลาดังกล่าวการขยายตัวอย่างรวดเร็วของผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตในประเทศไทยมีผลให้อัตราการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารผ่านทางอินเทอร์เน็ตในยุคนี้เพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดด จากจุดนี้เองที่ทำให้การใช้ทวิตเตอร์ และเฟซบุ๊ก เป็นเครื่องมือในการสร้างกระแสและแสดงออกทางการเมืองของกลุ่มการเมืองชั่วคราว ๆ ที่มีความขัดแย้งกันในสังคมไทย ดังนั้น กระทรวงไอซีทีซึ่งเป็นหน่วยงานหลักรับผิดชอบในเรื่องดังกล่าว ก็ต้องดำเนินงานต่าง ๆ เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมากมายหลายเรื่องภายใต้พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ที่หลายฝ่ายมองว่า ยังมีความคลุมเครือ ไม่ชัดเจนของพระราชบัญญัติฉบับนี้อยู่หลายประเด็น

ประเด็นทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตกับขอบเขตของการแสดงความคิดเห็นและกิจกรรมทางการเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในแง่ของสังคมประชาธิปไตยที่ต้องมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและสื่อต้องเสรี โดยเฉพาะสื่อใหม่อย่างสื่อออนไลน์ ซึ่งเป็นสื่อที่ช่วยเอื้อให้ประชาชนสามารถมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นได้อย่างกว้างขวาง โดยภาครัฐไม่สามารถเข้าไปควบคุมสื่อออนไลน์แบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาดได้เหมือนสื่อดั้งเดิม เพราะไม่สามารถควบคุมสื่อออนไลน์ในโลกเสรีได้ และสื่อออนไลน์ยังเป็นสิทธิเสรีภาพด้านความคิด เป็นสังคมออนไลน์ที่ไร้พรมแดน จึงเป็นเรื่องยากที่จะไปวางกฎกติกาตรงนั้นได้ แม้จะมี พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ในการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ แต่ประเด็นสำคัญที่ส่งผลต่อการใช้งานสื่อสังคมในห้วงเวลานั้น คือ พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ มาตรา 14 ที่หากมีข้อมูลเท็จเข้าไปในระบบคอมพิวเตอร์และทำความเสียหายแก่ผู้อื่นนั้น หรือเมื่อมีการนำข้อมูลอันเป็นเท็จไปเผยแพร่แล้วมีการเผยแพร่ซ้ำข้อมูลอันเป็นเท็จนั้น ก็ถือว่าเกี่ยวข้องกับการกระทำนั้นด้วย โดยกำหนดบทลงโทษไว้ในมาตรา 16 กล่าวคือ ว่าด้วยการหมิ่นประมาททางอินเทอร์เน็ต โดยเน้นถึง การนำภาพตัดต่อที่ปรากฏเป็นภาพของผู้อื่น โปสต์ลงเว็บไซต์หรือเผยแพร่ทางออนไลน์ ซึ่งทำให้ได้รับความอับอาย เสียชื่อเสียงและถูกทำให้เกลียดชัง เป็นความคิดที่มีระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

การนำสื่ออินเทอร์เน็ตมาใช้กับระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย นั้น เป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อน เนื่องจากภาครัฐจะไม่สามารถปิดกั้นหรือแทรกแซงสื่ออินเทอร์เน็ตได้เหมือนกับสื่อแบบดั้งเดิมด้านหนึ่งภาครัฐสามารถใช้สื่ออินเทอร์เน็ตในการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนได้อย่างแท้จริง แต่ในอีกด้านหนึ่งก็อาจมีความเสี่ยงในการใช้เป็นช่องทางเคลื่อนไหวทางการเมืองได้ กล่าวได้ว่า ในแต่ละประเทศจะสามารถนำสื่ออินเทอร์เน็ตมาใช้ในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยได้มากน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความเข้าใจของประชาชน กฎหมาย นโยบาย และที่สำคัญ คือ ความพร้อมทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของประเทศนั้น โดยกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้จัดตั้งขึ้นท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีทางด้านสื่อสังคมออนไลน์ที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนและสังคมไทย รวมทั้งการเมืองไทยมากยิ่งขึ้น ลักษณะของทิศทางการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวข้างต้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ในทุกบริบทประเทศ การออกกฎหมายเป็นการตอบโต้ของ

ภาวะปัญหาที่ประเทศหนึ่งประสบ เช่น วิกฤตการณ์ทางการเมืองหรือการก่อการร้าย เป็นต้น แต่บ่อยครั้งผลกระทบที่ตามมาของกฎหมายจะ โดยคาดเดาหรือไม่ก็ตามย่อมส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กล่าวคือ ประชาธิปไตยมีพื้นฐานอยู่บนความเชื่อในความสำคัญและศักดิ์ศรีของปัจเจกบุคคล ความเชื่อในความเสมอภาคของมนุษย์ และความเชื่อในความจำเป็นที่จะต้องมีความเป็นอิสระเสรี ซึ่งการออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ออกมาควบคุม กำกับ ดูแลการใช้งานสื่ออินเทอร์เน็ตแล้วนั้น การใช้กฎหมายฉบับดังกล่าวย่อมจะมีอิทธิพลโดยตรงต่อแนวทางของระบอบประชาธิปไตยเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในการสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์ของประชาชนในสังคมไทยในทิศทางใดทิศทางหนึ่งอย่างที่ปรากฏให้เห็นเชิงประจักษ์แล้วนั้น จากผลการวิจัยในครั้งนี้

5. การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

อภิปรายผล

1. จากผลการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในช่วง พ.ศ. 2551-2558 ที่กล่าวไปแล้วข้างต้นนั้น ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการศึกษาได้ดังนี้

ในห้วง พ.ศ. 2553 ที่มีกลุ่มทางการเมืองแบ่งแยกออกเป็นสองสี แต่ก็ยังมีกลุ่มการเมืองที่ใช้ชื่อว่ากลุ่มเสื้อหลากสีที่ออกมาชุมนุมเพื่อต้องการคืนความสงบและให้กำลังใจแก่รัฐบาลในห้วงเวลานั้นจึงออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองในหลายรูปแบบ ซึ่งกลุ่มคนเสื้อหลากสีเกิดจากสังครรอบข้างตนเองไม่ว่าจะเป็นเพื่อนที่ทำงานหรือเพื่อนที่รู้จักสนิทสนมกันชวนกันมาเข้ากลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการชุมนุมหรือทำกิจกรรม ในส่วนถัดมาซึ่งเกิดจากการแสวงหาข่าวสารจากกลุ่มโดยผ่านสื่อต่างๆ ด้วยตนเองนั้น จึงทำให้กลุ่มได้รับข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในห้วงเวลานั้น และได้มีการนำเอาข้อมูลไปแสวงหาด้วยตนเองเพื่อหาข้อมูลของกลุ่มว่าเป็นอย่างไร โดยใช้สื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นอินเทอร์เน็ตหรือโทรทัศน์ และยังพบข้อมูลที่น่าสนใจอีกว่า หลังจากเหตุการณ์ชุมนุมเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มคนเสื้อหลากสีแล้วนั้น กลุ่มคนเสื้อหลากสีก็ยังมีติดต่อกันเพื่อทำกิจกรรมอื่นที่เป็นการช่วยเหลือและทำประโยชน์แก่สังคม ไม่ว่าจะเป็นการไปยื่นจดหมายในการคัดค้านในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือการเข้าร่วมการเสวนาที่แสดงออกเกี่ยวกับความคิดเห็นทางการเมืองและการให้ความรู้ทางด้านประชาธิปไตย โดยช่องทางติดต่อสื่อสารนั้น คือ เฟซบุ๊กของกลุ่มคนเสื้อหลากสีเพียงเท่านั้น เนื่องจากว่า เฟซบุ๊กนั้นเป็นสื่อสังคมที่เอื้ออำนวยต่อการติดต่อกันระหว่างสมาชิกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การเลือกตั้งใหญ่ของไทย เมื่อปี พ.ศ. 2554 นักการเมืองและพรรคการเมืองต่างใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นช่องทางสื่อสารช่องทางหนึ่ง โดย นายอภิรักษ์ โกษะโยธิน รองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์กล่าวว่า ทางพรรคใช้สื่อสังคมออนไลน์ตั้งแต่ทำงานวิจัย เพื่อสำรวจคนในชุมชน เพื่อกำหนดนโยบายทุก ๆ ด้าน และใช้สื่อออนไลน์ทุกช่องทาง ทั้งเฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ ทั้งในนามพรรคและตัวบุคคล โดยคาดว่าน่าจะมีแฟนเพจและผู้ติดตามในทวิตเตอร์กว่า 1 ล้านคน ด้านพรรคเพื่อไทย นอกจากใช้เว็บไซต์หลักแล้วยังสื่อสารผ่านโซเชียลเน็ตเวิร์คเฟซบุ๊กในชื่อ “พรรคเพื่อไทย” (Pheu Thai Party) ที่ <http://www.facebook.com/pheuthaiparty> เช่นกัน โดยเน้นการรายงานความเคลื่อนไหวของพรรคเพื่อไทยกับภาพสัญลักษณ์พร้อมข้อความว่า “เพื่อไทยพร้อม บริหารประเทศ ขอคิดใหม่ทำใหม่เพื่อไทยทุกคนอีกครั้ง” และมีจำนวนผู้กดถูกใจกว่า 6,000 ราย

เมื่อทำการค้นคว้าถึงลงไปพบอีกว่า นักการเมืองหลายคนใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายของตนอย่างต่อเนื่อง จนมีผู้ติดตามเป็นจำนวนมาก โดยเฟซบุ๊กของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ มีแฟนเพจมากกว่า

แปดแสนห้าหมื่นคน ส่วนนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีคนที่ 28 ของประเทศ ก็มีแฟนเพจมากกว่าห้าแสนคน ซึ่งทั้งสองนั้นต่างรายงานความเคลื่อนไหวของตนตลอดเวลา ทั้งการลงพื้นที่ปฏิบัติงานและการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น นอกจากนี้ นักการเมืองอีกหลายคนต่างมีเฟซบุ๊ก และทวิตเตอร์เป็นของตนเอง ซึ่งมีผู้ติดตามและเป็นแฟนเพจของนักการเมืองดังกล่าวเป็นจำนวนมาก ขณะที่พรรคการเมืองใหญ่ ทั้งพรรคเพื่อไทยและพรรคประชาธิปัตย์ก็เปิดเฟซบุ๊กของตนเอง เพื่อเป็นช่องทางหนึ่งในการสื่อสารและเป็นการประชาสัมพันธ์ข้อมูลสู่ผู้รับสารเป้าหมายของตนอย่างต่อเนื่องเช่นกัน จากปรากฏการณ์ดังกล่าว จึงพอจะกล่าวได้ว่า สื่อสังคมออนไลน์เป็นสื่อที่นักการเมืองให้ความสำคัญอย่างยิ่งในการติดต่อสื่อสาร เพื่อประชาสัมพันธ์นโยบายชักจูงใจผู้รับสารเป้าหมายของตนเอง โดยเป้าหมายหลัก คือ คะแนนเสียงและความนิยมที่ตนเองและพรรคของตนเองจะได้รับ

กล่าวโดยสรุป ในห้วง พ.ศ. 2551-2558 สื่อสังคมออนไลน์ถือเป็นส่วนหนึ่งของเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในห้วงเวลาดังกล่าว ไม่ว่าจะใช้ในเชิงสร้างสรรค์ หรือใช้เป็นเครื่องมือในการโจมตีฝ่ายตรงข้ามให้ฝ่ายตนเองอยู่ในสถานะที่เหนือกว่า จากที่กล่าวมาทั้งหมดแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสื่อสังคมที่มีต่อระบบการเมืองไทย และจากข้อมูลก็ทำให้ทราบว่า ประชาชนมีการใช้งานสื่อสังคมมากขึ้นทุกปี คาดได้ว่าในอนาคตข้างหน้าคงจะได้เห็นการแข่งขันกันทางการเมืองผ่านสื่อสังคมออนไลน์กันมากขึ้น การให้ข้อมูลของกลุ่มการเมืองแต่ละฝ่ายก็จะมุ่งหวังปกป้องผลประโยชน์ส่วนตนอยู่เสมอ แต่ถึงอย่างไรสื่อสังคมออนไลน์ก็ยังคงอยู่กับการเมืองไทยตลอดไป เพียงแต่จะเปลี่ยนรูปแบบหรือพัฒนาไปตามเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปเท่านั้น สำหรับประชาชนหรือผู้รับสารก็ต้องแยกแยะข้อเท็จจริง และชวนขวยหาข้อมูลให้รอบด้าน และสำคัญที่สุดเหนือสิ่งอื่นใด คือ ต้องไม่ด่วนสรุปข้อมูลข่าวสารที่ได้รับมาว่าเป็นจริงหรือเท็จ เพื่อที่จะได้ไม่ต้องตกเป็นเครื่องมือของนักการเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์

2. จากผลการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเกี่ยวกับสื่อสังคมในช่วง พ.ศ. 2551-2558 ที่กล่าวไปแล้วในช่วงต้นนั้น ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

จากบทบาทของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารดังกล่าวข้างต้น ทำให้พรรคการเมืองที่เป็นฝ่ายจัดตั้งรัฐบาลในห้วง พ.ศ. 2551-2558 ให้ความสำคัญกับกระทรวงดังกล่าวเป็นอย่างยิ่ง โดยจะมอบหมายให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคของตนเองมาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เนื่องจากนวัตกรรมทางด้านอินเทอร์เน็ตได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้น และมีความสำคัญต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองในห้วงเวลาดังกล่าวเป็นอย่างยิ่ง พรรคการเมืองสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารกับสมาชิกพรรคหรือประชาชนทั่วไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประชาชนสามารถเข้าถึงได้จากทุกพื้นที่ทั่วประเทศ ทำให้ช่องทางอินเทอร์เน็ตถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองไทยกันอย่างแพร่หลาย

ในห้วงเวลานั้น สื่อสังคมออนไลน์อย่างเฟซบุ๊กและไลน์ที่เป็นบริการเครือข่ายสังคม (social network service) เป็นรูปแบบของเว็บไซต์ในการสร้างเครือข่ายและความสัมพันธ์ทางสังคม สำหรับให้ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเขียนเรื่องราวแลกเปลี่ยนข้อมูล และนำเสนอความสนใจตลอดจนกิจกรรมที่ได้ทำ โดยเชื่อมโยงกับความสนใจและกิจกรรมของผู้อื่น จนเป็นเครือข่ายของความเป็นเพื่อนหรืออาจสร้างเป็นเครือข่ายแบบแฟนเพจ (fan page) ที่เปิดให้สมาชิกกว้างขวางในระดับสาธารณะก็ได้ โดยพื้นฐานบริการเครือข่ายสังคมออนไลน์จะประกอบขึ้นจากบล็อกเนื้อหาที่เป็นการนำเสนอข้อมูลเฉพาะ (profile) ของผู้ใช้เครือข่ายแต่ละคน ส่วนใหญ่บริการเครือข่ายสังคมจะมีฐานเป็นเว็บไซต์และจะมีบริการที่ทำให้ผู้ใช้สามารถมีปฏิสัมพันธ์และติดต่อสื่อสารกันในรูปแบบต่าง ๆ ได้ กิจกรรมในบริการเครือข่ายสังคมมักจะประกอบไปด้วย การโพสต์เนื้อหา การแชท การส่งข้อความ ส่งอีเมล วิดีโอ เพลง อัปโหลดรูป

บล็อก เป็นต้น เครื่องขายสังคมออนไลน์สามารถแบ่งขอบเขตตามการใช้งานได้หลากหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นการเชื่อมโยงสื่อสารกับเครือข่ายเพื่อนออนไลน์ การสร้างและประกาศผลงาน การเป็นเวทีทำงานร่วมกัน ประสิทธิภาพเสมือนจริงการแบ่งปันสิ่งที่ชอบร่วมกัน และเครือข่ายเพื่อการประกอบอาชีพในประเทศไทย เครื่องขายสังคมออนไลน์ที่ได้รับความนิยมสูงสุด คือ เฟซบุ๊ก

สอดคล้องกับ นันทนา นันทวโรภาส (2558, น. 165) กล่าวว่าไว้ว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการหมุนเวียนโดยมีผู้เกี่ยวข้องทั้งสิ้น 3 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มการเมือง (2) กลุ่มสื่อมวลชน และ (3) กลุ่มประชาชน สามารถทำหน้าที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารซึ่งกันและกันในแต่ละกลุ่มได้ แม้โดยความเป็นจริงแล้ว กลุ่มการเมืองมักจะเป็นผู้ส่งสารหลักในการถ่ายทอดข้อมูลต่าง ๆ ไปสู่ประชาชน ซึ่งแต่เดิมนั้นอาจต้องอาศัยสื่อมวลชนกระแสหลัก เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ และวิทยุ แต่ในปัจจุบันได้มีสื่อมวลชนรูปแบบใหม่ที่เกิดจากเทคโนโลยี อันได้แก่ สื่ออินเทอร์เน็ต โทรทัศน์ดาวเทียม วิทยุชุมชน เคเบิลทีวี ฯลฯ ทำให้กลุ่มการเมืองใช้สื่อใหม่ (new media) สื่อสารไปยังประชาชนได้ โดยส่งข้อมูลผ่านเว็บไซต์ ทวิตเตอร์ เฟซบุ๊ก ไลน์ การตั้งโทรทัศน์ดาวเทียมของตนเอง ซึ่งการสื่อสารทางตรงนี้ ผู้รับสารจะได้รับข้อมูลทั้งหมดที่ผู้ส่งสารต้องการส่ง ไม่มีการตัดทอนหรือเบี่ยงเบนประเด็นใด ๆ ทั้งสิ้น

3. จากผลการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และบทบาททางการเมืองของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ในช่วง พ.ศ. 2551-2558 ที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของไทย ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

ประเด็นทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตกับขอบเขตของการแสดงความคิดเห็นและกิจกรรมทางการเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในแง่ของสังคมประชาธิปไตยที่ต้องมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและสื่อต้องเสรี โดยเฉพาะสื่อใหม่อย่างสื่อออนไลน์ ซึ่งเป็นสื่อที่ช่วยเอื้อให้ประชาชนสามารถมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นได้อย่างกว้างขวาง โดยภาครัฐไม่สามารถเข้าไปควบคุมสื่อออนไลน์แบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาดได้เหมือนสื่อดั้งเดิม เพราะไม่สามารถควบคุมสื่อออนไลน์ในโลกเสรีได้ และสื่อออนไลน์ยังมีสิทธิเสรีภาพด้านความคิด เป็นสังคมออนไลน์ที่ไร้พรมแดนจึงเป็นเรื่องยากที่จะไปวางกฎกติกาได้ แม้จะมี พ.ร.บ. คอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ในการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ แต่ประเด็นที่เป็นกังวลของ พ.ร.บ. คอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 นี้คือ การให้อำนาจหน้าที่ของรัฐอย่างมากในการตั้งข้อหาผู้กระทำความผิดในการสืบสวน และสอบสวนหาพยานหลักฐาน สำหรับการกระทำความผิดโดยใช้คอมพิวเตอร์ กล่าวคือ ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ในการสำเนาข้อมูลคอมพิวเตอร์หรือข้อมูลจราจรทางคอมพิวเตอร์จากระบบคอมพิวเตอร์ที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าใช้ในการกระทำความผิดเข้าถึงข้อมูลคอมพิวเตอร์หรือระบบคอมพิวเตอร์เพื่อการหาพยานหลักฐาน ถอดรหัสลับของข้อมูลคอมพิวเตอร์ของบุคคล หรือยึดหรืออายัดระบบคอมพิวเตอร์ได้สูงสุดเก้าสิบวัน รวมทั้งอำนาจอื่น ๆ เพื่อประโยชน์ในการสืบสวนและสอบสวนนั้น เป็นเรื่องที่ตั้งคำถามว่า พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่รัฐมากเกินไป เมื่อใช้ในทางสร้างสรรค์ก็จะเป็นเรื่องที่ดีสำหรับประชาชน แต่หากใช้ในการโจมตีหรือทำร้ายฝ่ายตรงข้ามทางการเมืองแล้วนั้น พระราชบัญญัติฉบับนี้ก็จะกลายเป็นเครื่องมือสำหรับฝ่ายการเมืองในการนำมาทำลายซึ่งกันและกัน อันไม่สอดคล้องต่อเจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับนี้ และไม่สอดคล้องต่อแนวทางของระบอบประชาธิปไตยเกี่ยวกับเสรีในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเสรีในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนผ่านสื่อออนไลน์ในยุคที่เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้เข้ามาบทบาทในชีวิตประจำวันของคนในสังคมไทยมากขึ้นทุกวัน

สื่ออินเทอร์เน็ตกับระบบการปกครองในระบบประชาธิปไตยนั้น เป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อน เนื่องจากภาครัฐจะไม่สามารถปิดกั้นหรือแทรกแซงสื่ออินเทอร์เน็ตได้เหมือนกับสื่อแบบดั้งเดิม ด้านหนึ่งภาครัฐสามารถใช้สื่ออินเทอร์เน็ตในการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนได้อย่างแท้จริง แต่ในอีกด้านหนึ่งก็อาจมีความเสี่ยงในการใช้เป็นช่องทางเคลื่อนไหวทางการเมืองได้ กล่าวได้ว่า ในแต่ละประเทศจะสามารถนำสื่ออินเทอร์เน็ตมาใช้ในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยได้มากน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความเข้าใจของประชาชน กฎหมาย นโยบาย และที่สำคัญ คือ ความพร้อมทางด้านเทคโนโลยีสื่อสารสนเทศของประเทศนั้น โดยกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารจัดตั้งขึ้นท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีทางด้านสื่อสังคมออนไลน์ที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนและสังคมไทย รวมทั้งการเมืองไทยมากยิ่งขึ้น ลักษณะของทิศทางการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวข้างต้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ในทุกระบิประเทศ การออกกฎหมายเป็นการตอบโจทยของภาวะปัญหาที่ประเทศหนึ่งประสบ เช่น วิกฤตการณ์ทางการเมืองหรือการก่อการร้าย เป็นต้น แต่บ่อยครั้งที่ผลที่ตามมาของกฎหมายจะ โดยคาดเดาได้หรือไม่ก็ตามย่อมส่งผลกระทบต่อพัฒนาประชาธิปไตยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กล่าวคือ ประชาธิปไตยมีพื้นฐานอยู่บนความเชื่อในความสำคัญและศักดิ์ศรีของปัจเจกบุคคล ความเชื่อในความเสมอภาคของมนุษย์ และความเชื่อในความจำเป็นที่จะต้องมีความเป็นอิสระเสรี ซึ่งการออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ออกมาควบคุม กำกับ ดูแลการใช้งานสื่ออินเทอร์เน็ตแล้วนั้น การใช้กฎหมายฉบับดังกล่าวย่อมจะมีอิทธิพลโดยตรงต่อแนวทางของระบอบประชาธิปไตยเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในการสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์ของประชาชนในสังคมไทยในทิศทางใดทิศทางหนึ่งอย่างที่เราได้เห็นเชิงประจักษ์แล้วนั้นจากผลการวิจัยในครั้งนี้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ในครั้งนี้ ผู้วิจัยพิจารณาจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ของประชาชนและพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 โดยภาพรวมพบว่า ในห้วง พ.ศ. 2551 - 2558 กลุ่มที่มีผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารถูกแบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายหลัก คือ (1) ฝ่ายบังคับใช้กฎหมาย คือ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และ (2) ฝ่ายที่อยู่ภายใต้กฎหมาย คือ ประชาชน พรรคการเมือง องค์กรต่างๆ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด ซึ่งแต่ละฝ่ายจะมีมุมมองและทัศนคติในเรื่องนี้แตกต่างกันไป ดังนี้

1. ฝ่ายบังคับใช้กฎหมาย คือ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

1.1 สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนผ่านสื่อสังคมออนไลน์เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ผู้บังคับใช้กฎหมายต้องตระหนักในเรื่องนี้เป็นสำคัญ การควบคุม กำกับ ดูแลที่มากเกินไปก็ย่อมที่จะส่งผลกระทบต่อเสรีภาพของประชาชนในการแสดงความคิดเห็น หรือถ้าน้อยเกินไปก็อาจจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศชาติได้เช่นกัน โดยในเบื้องต้นผู้บังคับใช้กฎหมายต้องมีความรู้ความเข้าใจ และมีวุฒิภาวะที่เพียงพอต่อการบังคับใช้กฎหมาย อย่างแท้จริง จึงจะทำให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นตามเจตนารมณ์ที่มุ่งหวังไว้

1.2 กำหนดแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับการกระทำผิดกฎหมาย เพื่อให้ผู้บังคับใช้กฎหมายสามารถนำมาเป็นแนวปฏิบัติที่ถูกต้อง และยังคงส่งผลต่อผู้อยู่ภายใต้กฎหมายที่จะได้รับทราบถึงความผิดตามกฎหมายที่แท้จริง อันจะส่งผลให้ผู้บังคับใช้กฎหมายสามารถจัดการกับความผิดที่เกิดขึ้นได้โดยชอบธรรม

2. ฝ่ายที่อยู่ภายใต้กฎหมาย คือ ประชาชน พรรคการเมือง องค์กรต่างๆ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด

2.1 การกำกับดูแลสื่อสังคมออนไลน์ด้วยกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์นั้น อาจจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ภาครัฐสามารถกระทำได้ แต่ในฐานะของผู้ที่อยู่ภายใต้กฎหมายนั้น การสร้างระบบกลั่นกรองส่วนกลางที่สามารถนำไปสู่การจัดให้มีระบบกลั่นกรองตามกรอบแห่งข้อกำหนดของกฎหมายนั้น ๆ ก็สามารที่จะกระทำได้ ซึ่งการจัดให้มีระบบกลั่นกรองส่วนกลางดังกล่าวจะต้องเป็นความรับผิดชอบของผู้ให้บริการของภาคเอกชนที่มีใช่เป็นข้อบังคับทางกฎหมาย

2.2 การปลูกจิตสำนึกของผู้ที่อยู่ภายใต้กฎหมายก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สามารถกระทำได้ ไม่ว่าจะอยู่ในแวดวงสังคมใด กฎ กติกา มารยาท และมาตรฐานทางจริยธรรมสำหรับผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ รวมทั้งผู้ให้บริการในภาคอุตสาหกรรมอินเทอร์เน็ตสามารถสร้างขึ้นมาพร้อมกันได้ แม้กระทั่งการออกแบบระบบให้ผู้ใช้สามารถมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังและมีส่วนร่วมในการกำกับดูแลผ่านการรายงาน การละเมิด การส่งสัญญาณของปัญหาที่จะเกิดขึ้นในระบบคอมพิวเตอร์ กล่าวคือ เป็นวิธีการกำกับดูแลกันเองในรูปแบบการสร้างบรรทัดฐานที่ได้ประมวลร่วมกันในกลุ่ม และการช่วยกันเฝ้าระวังสิ่งที่จะส่งผลต่อการผิดกฎหมายต่อไป

6. บทสรุป

โดยผู้วิจัยเห็นว่าตราบโดที่อินเทอร์เน็ตยังคงพัฒนาต่อไปพร้อมกับสังคมไทยอย่างไม่มีการสิ้นสุด ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในฐานะผู้บังคับใช้กฎหมายคงต้องแสวงหาการกำกับดูแลที่ดีกว่าเสมอไป ด้วยการประมวลองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตพร้อมทั้งการทำความเข้าใจกับบริบทที่มีทั้งความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลงในเชิงของเทคโนโลยีและสังคมที่อยู่ท่ามกลางเครือข่ายสังคมออนไลน์แห่งนี้อย่างไม่มีการสิ้นสุด อันทำให้เกิดเสถียรภาพมั่นคงทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม อันนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติในลำดับต่อไป

เอกสารอ้างอิง

จตุติ ไกรฤกษ์. (18 มิถุนายน 2562). อคติรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.

[บทสัมภาษณ์].

ชัยชนะ มิตรพันธ์. (6 มีนาคม 2562). รองผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ETDA).

[บทสัมภาษณ์].

ฐากร ดันเทศศิริ. (1 เมษายน 2562). เลขานุการคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.). [บทสัมภาษณ์].

นันทนา นันทวโรภาส. (2558). *สื่อสารการเมือง: ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้*. กรุงเทพฯ: สภาพรวุฒ.

นันทวิช เหล่าวิชา. (2555). สื่อสังคมออนไลน์กับการสื่อสารการเมืองไทย. *วารสารนักบริหาร*, 32(1), 105-109.

พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550. (2550). *ราชกิจจานุเบกษา*, 124(27ก), 4-13.

พิรงรอง รามสูต. (2557). *การกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะนิเทศศาสตร์, ศูนย์ศึกษานโยบายสื่อ.

- ยุทธพร อิศรัชย์. (2547). อินเทอร์เน็ตกับการเมืองไทย. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 2(3), 86-88.
- ระนองรักษ์ สุวรรณฉวี (ร.ต.หญิง). (26 มิถุนายน 2562). อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. [บทสัมภาษณ์].
- วรรณิ แกมเกตุ. (2555). *วิธีวิทยาการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วินัย อยู่สบาย. (20 กุมภาพันธ์ 2562). ผู้อำนวยการสำนักงานกำกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศ. [บทสัมภาษณ์].
- เสถียร เชยประทับ. (2554). *การสื่อสารและการตลาดการเมือง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อนุชัญญ์ นาคทรพรพ (นาวาอากาศเอก). (7 มีนาคม 2562). อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. [บทสัมภาษณ์].
- อมาวาสี อัมพันศิริรัตน์. (2557). มโนทัศน์ของการวิจัยเชิงคุณภาพ. *วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้*, 1(2), 68-80.
- อัญญรัตน์ เอี่ยมเอิบ. (2553). *การสื่อสารทางการเมืองของนักการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองไทยผ่านเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคม*. (Unpublished Master's thesis). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาทิตยา สุธารธรรม. (9 มีนาคม 2562). ที่ปรึกษาด้านการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศ. [บทสัมภาษณ์].
- เอี่ยมพร หลินเจริญ. (2555). เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ. *วารสารการวัดผลการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 17, 26-28.
- McNair, B. (2011). *An introduction to political communication theory*. London: Routledge.